

УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКЕ ГУМАНІТАРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО (ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ІНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ВЗАЄМОДІЇ)

© Любов МЕЛЬНИЧУК

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-709-3-12>

Сучасні глобальні виклики, загрози та ризики, що охопили суспільство, потребують оперативного реагування, ефективних рішень, невідкладних та скоординованих дій, які забезпечать міжнародну стабільність та взаєморозуміння, стійкість суспільства до викликів, сприятимуть мирним відносинам. У зазначеному контексті співробітництво у гуманітарній сфері постає як важливий інструмент зовнішньої політики, що здатний покращити гуманітарну ситуацію в світі, підтримати стабільність, взаєморозуміння між державами. До його сфери належать дії держав, міжнародних організацій, неурядових об'єднань, спрямовані на задоволення духовних, культурних, освітніх, гуманітарних та соціальних потреб людини, забезпечення її прав та свобод, захист цивільного населення та жертв війни від наслідків катаклізмів, конфліктів та військових дій, надання гуманітарної допомоги та забезпечення підтримки у надзвичайних ситуаціях, із дотриманням принципів та норм міжнародного права. Співпраця в гуманітарній сфері здійснює

значний вплив на якість міжнародних відносин, забезпечує сталий розвиток, зміцнює міжнародний діалог та міжнародну безпеку.

Впродовж останніх років відбулась активізація контактів на найвищому рівні, особливо на рівні керівників держав, міжурядовому та міжпарламентському рівнях. Сьогодні відносини між Україною та Румунією перебувають у фазі конструктивного діалогу, не дивлячись на складну спільну історичну спадщину та сучасні проблеми. В умовах спільної загрози безпеці країн, що виникла через повномасштабне вторгнення РФ на територію України, а також геостратегічне положення обох країн відбулось зближення національних інтересів України та Румунії у ключових стратегічних питаннях.

Ефективне співробітництво у гуманітарній сфері між державами ґрунтується на створенні відповідної інституційної бази, яка визначає механізми та форми взаємодії, їх правила. На державному рівні співпрацю у гуманітарній сфері забезпечують Міністерство закордонних справ України та Міністерство закордонних справ Румунії (Ministerul Afacerilor Externe), Міністерство освіти та науки України і Міністерство освіти та досліджень Румунії (Ministerul Educației și Cercetării) (співпраця в галузі освіти і науки), Міністерство культури та стратегічних комунікацій України та Міністерство культури Румунії (Ministerul Culturii României) (у галузі культури), Міністерство молоді та спорту України і Національне агентство спорту (у 2023 р. Міністерство молоді та спорту Румунії (Ministerul Sportului României) було ліквідовано) (співпраця у галузі спорту), посольства та консульства, міжурядові комісії, державні служби. Наявність таких каналів налагодження співпраці та діалогу дозволяє оперативно вирішувати питання співпраці у гуманітарній сфері на політичному рівні.

Основним документом, що регулює питання національних меншин в Україні, є Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» із внесеними змінами¹, який визначає особливості забезпечення прав та свобод осіб, що належать до національних меншин, та є частиною євроінтеграційних зусиль України. Зазначений Закон гарантує право на навчання рідною мовою, розвиток національних культурних традицій, використання національної символіки, відзначення свят тощо. Важливо, що при розробці зазначеного закону були враховані частина зауважень Венеціанської комісії, пропозиції низки провідних експертів та інституцій громадянського суспільства. Відповідно

¹ Про національні меншини (спільноти) України : Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2827-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>; Про внесення змін до Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» щодо деяких питань реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України : Закон України від 21 вересня 2023 р. № 3389-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3389-20#Text>

до зазначеного закону Кабінет Міністрів України розробив Методику використання мов національних меншин там, де вони традиційно та компактно проживають, яка визначає сфери практичного застосування мов національних меншин у різних сферах суспільного життя (написання офіційних назв, комунікацію з органами влади, надання публічних та медичних послуг тощо), одночасно зберігаючи переваги української мови як державної². Актуальність Методики полягає в тому, що вона забезпечує підвищення рівня захисту культурних потреб національних спільнот, сприяє єдності суспільства через повагу до мовного різноманіття на теренах України.

Правову основу співпраці у гуманітарній сфері між державами заклав Договір про відносини добросусідства і співробітництва від 2 червня 1997 р.³, який декларує розвиток співпраці між країнами у галузях культури, науки та освіти; захист етнічної, мовної, культурної та релігійної ідентичності української спільноти в Румунії та румунської – в Україні; передбачає, що сторони забезпечують підтримку навчання рідною мовою для національних спільнот, розвивають культурне співробітництво, зокрема через підтримку національних спільнот, збереження і розвиток їхньої культурної і мовної ідентичності тощо. Важливе значення мали статті Договору, що передбачали взаємні зобов'язання щодо забезпечення культурно-національних інтересів і прав українців у Румунії та румунів в Україні⁴. Договір сприяв формуванню та розвитку добросусідських відносин, гуманітарного співробітництва між Україною та Румунією, створення механізмів гуманітарного діалогу та партнерства. У рамках виконання положень щодо захисту прав національних спільнот, відповідно до Договору, було створено змішану міжурядову комісію з прав національних спільнот, яка забезпечує конструктивний діалог між Україною та Румунією, що сприяє розвитку добросусідських відносин, реінтеграції національних спільнот у суспільство, підтримує співпрацю між громадськими організаціями національних спільнот та органами влади обох країн.

² Про затвердження Методології використання мов національних меншин (спільнот) України в населених пунктах, в яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот) України, або в яких такі особи складають значну частину населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2024 р. № 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2024-p#Text>

³ Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією від 2 червня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003#Text

⁴ Волошук Ю. І. Українська національна меншина Румунії в контексті Договору про відносини добросусідства та співробітництва між Україною і Румунією. *Дев'яті юридичні читання. Політико-правова реформа в Україні: історія, сучасність, перспективи* : матеріали Міжнародної наукової конференції, 24–25 травня 2013 р. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2013. С. 344. С. 342–344. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/86bfe1ee-cbad-4951-a75a-a2a926df8afa/content>

У контексті розгляду українсько-румунської співпраці у гуманітарній сфері доцільним, на наш погляд, є виокремлення таких основних її механізмів.

1. Діяльність ключових інститутів – посольств, консульств, дипломатичних місій, культурних центрів.
2. Базові двосторонні угоди, меморандуми, протоколи, що мають важливе значення для налагодження ефективного співробітництва країн у гуманітарній сфері.
3. Двосторонні робочі групи та комісії з метою реалізації гуманітарних ініціатив у сферах освіти, науки, культури, спорту тощо.
4. Спільні гуманітарні проекти та програми, міжнародні платформи, міжрегіональне транскордонне співробітництво (зокрема, транскордонні проекти з питань освіти та науки, культури, спорту тощо).

Упродовж останніх десятиліть співпраця в гуманітарній сфері між Україною та Румунією активно розвивається саме в напрямках освіти і науки (спільні освітні проекти, освітні обміни, мовні програми тощо), культури (спільні виставки, фестивалі, конкурси, дні культури, переклади літератури), підготовці спільних історико-культурних проектів (збереження спільної культурної спадщини, зокрема в регіонах проживання національних меншин), підтримці національних меншин, забезпеченні гуманітарної допомоги та волонтерських ініціатив.

Детально розглянемо та проаналізуємо основні інститути та механізми співпраці між країнами у гуманітарній сфері, а саме у галузі освіти та науки, культурі, спорту, гуманітарній допомозі.

Освіта та наука. Ключовими інститутами на державному рівні, що забезпечують співпрацю країн у сфері освіти та науки, науково-технічного розвитку, є відповідні міністерства (Міністерство освіти та науки України і Міністерство освіти та досліджень Румунії (Ministerul Educației și Cercetării), міжурядові комісії (українсько-румунська міжурядова комісія, що координує співпрацю, включаючи обміни інформацією, досвідом, експертами⁵; змішана міжурядова українсько-румунська комісія з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин, що координує діяльність міністерств, центральних та місцевих органів виконавчої влади в питаннях забезпечення праці національних спільнот в обох країнах⁶,

⁵ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про економічне, промислове, наукове та технічне співробітництво від 30 жовтня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_052#Text

⁶ Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією від 2 червня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003#Text (дата звернення: 18.07.2025); Питання Української частини Змішаної міжурядової Українсько-Румунської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2021 р. № 900. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-2021-p#Text>

співробітництво двох країн у науково-технічних питаннях координується спільною українсько-румунською комісією з науково-технічного співробітництва).

Важлива роль у створенні ефективних умов для реалізації національними меншинами конституційного права на навчання рідною мовою, вивчення рідної мови, вивчення державної мови, сприяння збереженню та розвитку культури, мови та традицій тощо належить консультативно-дорадчим органам, до складу яких входять представники національних спільнот. Зокрема, саме на це спрямована діяльність створеної при Міністерстві освіти і науки Ради представників громадських об'єднань корінних народів, національних меншин України⁷, яка виступає як платформа для діалогу та співпраці із врахуванням інтересів та потреб національних спільнот.

Питання українсько-румунського співробітництва у галузі освіти та науки перебуває у сфері компетенції низки освітніх установ та організацій. Так, у 2015 р. при Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича на факультеті історії, політології та міжнародних відносин відкрито Центр румунських студій (далі – ЦРС) – наукову організацію, яка об'єднує науковців різних галузей, у колі інтересів яких перебувають питання україно-румунських та румуно-українських відносин у контексті наукового та інформаційного обміну та координації дій науковців у цій сфері⁸. У межах діяльності ЦРС виокремлено ключові напрямки: академічні програми та дослідження (лекції та конференції з румунської мови та літератури, історії), міжкультурні ініціативи (обміни студентів та викладачів між українськими та румунськими університетами), публічна діяльність (організація відкритих заходів), співпраця (міжнародні співпраця з університетами, дослідницькими центрами та культурними установами), залучення фінансування для розвитку програм та досліджень⁹. У 2016 р. при Ізмаїльському державному гуманітарному університеті створено Інформаційний центр Румунії, основне завдання якого інформування, просування і викладання румунської мови та культури, презентація можливостей Румунії в туристичній, освітній, виховній, економічній галузях. Технічне оснащення центру забезпечено за підтримки Міністерства закордонних справ Румунії та Департаменту з питань відносин румунів звідусіль¹⁰.

⁷ Про затвердження складу Ради представників громадських об'єднань корінних народів, національних меншин України : наказ Міністерства освіти і науки України № 606 від 7 червня 2018 р. *Міністерство освіти та науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-skladu-radi-predstavnikiv-gromadskih-obyednan-korinnih-narodiv-nacionalnih-menshin-ukrayini-pri-ministerstvi-osviti-i-nauki-ukrayini>

⁸ Мельничук Л. Діяльність Центру румунських студій в контексті гуманітарної політики України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу : Збірник наукових статей*. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2024. Т. 49. С. 137–152. С. 137. URL: <https://mhpi.chnu.edu.ua/mhpi/article/view/20/12>

⁹ Мельничук Л. Діяльність Центру румунських студій... С. 151.

¹⁰ Історія Центру. *Ізмаїльський державний гуманітарний університет*. URL: <http://idgu.edu.ua/ciri>

Українсько-румунське співробітництво у галузі освіти і науки здійснюється, головним чином, на основі цілої низки угод та договорів:

1. Угоди про співробітництво між урядами України та Румунії в галузі культури, науки і освіти, підписаної 3 вересня 1992 р.¹¹, що сприяє розвитку контактів між установами, творчими спілками, організаціями, а також забезпечує підтримку культурних та релігійних потреб, збереження мови і національної культури етнічних спільнот країн, заохочення створення умов для навчання рідною мовою, особливо представників національних спільнот. Зазначена Угода посіла провідне місце у формуванні добросусідських відносин, підтримці культурної ідентичності національних спільнот, розширенні наукових та освітніх контактів тощо.
2. Угоди про наукове співробітництво між Національною академією наук України та Румунською Академією від 3 грудня 1992 р.¹², спрямованої на розвиток співробітництва у науково-дослідній діяльності (зокрема, обмін науковою інформацією, даними з інформаційних баз та архівів для проведення спільних наукових досліджень, експертизу наукових робіт), а також забезпечує інтеграцію української наукової спільноти в європейські наукові ініціативи. Угода стала основою стратегічного партнерства Національної Академії Наук України та Румунської Академії¹³.
3. Договору між Урядом України та Урядом Румунії про співробітництво у сфері науки та технологій від 29 березня 1996 р.¹⁴, що сприяє розвитку науково-технічного співробітництва, підвищенню наукового потенціалу обох країн та розв'язанню спільних проблем, мобільності наукових кадрів та обміну досвідом і знаннями.
4. Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про економічне, промислове, наукове та технічне співробітництво від

¹¹ Угода про співробітництво в галузі культури, науки і освіти між Урядом України та Урядом Румунії від 3 вересня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_027?utm_source=chatgpt.com#Text

¹² Угода про наукове співробітництво між Національною академією наук України та Румунською Академією від 3 грудня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_001#Text

¹³ Бурлака Я. Наукове співробітництво України з іншими країнами світу. *Наука та метрика*. 01.08.2024. URL: <https://nim.media/articles/naukove-spirobitnitstvo-ukrayini-z-inshimi-krayinami-svitu>

¹⁴ Договір між Урядом України та Урядом Румунії про співробітництво у сфері науки та технологій від 29 березня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_014#Text

30 жовтня 2007 р.¹⁵, яка створює сприятливі умови для динамічного та взаємовигідного співробітництва у сфері науки й техніки, передбачає створення українсько-румунської міжурядової комісії, що координуватиме співпрацю, включаючи обміни інформацією, досвідом, експертами.

5. Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про взаємне визнання документів про освіту від 18 серпня 2023 р.¹⁶. Активна співпраця та партнерство між вищими навчальними закладами, науковими інститутами, неурядовими організаціями актуалізує питання стандартів взаємного визнання документів про освіту. Зокрема, впродовж 2022–2023 рр. Міністерство освіти та науки України спільно із Міністерством освіти та досліджень Румунії розробили спільні протоколи щодо інтеграції українських учнів та студентів у систему освіти Румунії. Саме Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про взаємне визнання документів про освіту сприяє взаєморозумінню щодо визнання документів про освіту, виданих визнаними акредитованими навчальними закладами обох держав. В умовах російсько-української війни значної актуальності набувають питання організації навчання для вимушено-переміщених з України дітей, забезпечення їх мовної адаптації у новому освітньому середовищі, дистанційного доступу до українських шкіл тощо. Зазначена Угода спрощує процес визнання освітніх кваліфікацій для українців та румунів в іншій країні, інтеграцію вимушено-переміщених осіб з України в румунський ринок освіти та праці¹⁷.

Належну увагу при розгляді питання співробітництва України та Румунії у сфері освіти слід приділити аналізу низки державних програм. Так, з метою забезпечення реалізації освітніх, мовних, культурних, інформаційних прав, участі осіб, які належать до національних спільнот та корінних народів України, у політичному та культурному житті суспільства затверджено Державну

¹⁵ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про економічне, промислове, наукове та технічне співробітництво від 30 жовтня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_052#Text

¹⁶ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про взаємне визнання документів про освіту від 18 серпня 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003-23#Text

¹⁷ Meifan Honcharuk. Ukrainian Diplomas Recognised in Romania. *GT Invest*. 22.08.2023. URL: <https://good-time-invest.com/blog/ukrainian-diplomas-recognised-in-romania/>

цільову національно-культурну програму «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 р.¹⁸. У межах програми передбачено запровадження навчання мовами національних меншин поряд із державною мовою, інтеграцію тематики етно-різноманіття до навчальних програм, співпрацю з країнами ЄС для підтримки освітніх прав меншин.

Важливе значення для ефективного розвитку співпраці між державами у сфері освіти мають міжнародні та регіональні платформи. Зокрема, українські заклади освіти активно залучені до ресурсів ЄС, а саме програм Erasmus+, Erasmus Mundus, TEMPUS, у межах яких студенти, аспіранти та викладачі мають можливість навчатись та стажуватись в університетах Румунії; підписані угоди щодо загальної співпраці з науково-навчальними закладами Румунії, у межах яких проведено низку навчально-освітніх заходів; реалізуються програми щодо транскордонної співпраці, яка відповідає національним та регіональним стратегіям соціально-економічного та культурного розвитку, сприяє розв'язанню спільних проблем¹⁹:

- «Спільна операційна програма транскордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства «Румунія – Україна» 2014–2020 роки»²⁰, прийнята Європейською Комісією 18 грудня 2015 р., була спрямована на підтримку транскордонної співпраці між прикордонними регіонами України та Румунії у різних сферах, таких як освіта, технологічний розвиток, збереження історичної спадщини, розвиток транспортної інфраструктури та комунікаційних мереж тощо. За сприяння зазначеної програми, зокрема, було профінансовано інфраструктурні проєкти освітнього напрямку: «Спеціальна освіта в прикордонному регіоні Сучава – Чернівці: сучасна, інклюзивна та адекватна ринку праці – SpeEd-2-Labour Market», «Буковинський етнічний особливий скарб – BEST», «STEM-освіта у професійно-технічних навчальних закладах», «PracticeFirms – Інноваційні методи професійної підготовки та освітньої співпраці на двосторонньому рівні», «Транскордонна освітня мережа між повідом Ботошани (Румунія)

¹⁸ Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2023 № 850-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2023-p#Text>

¹⁹ Корнелюк О., Матюшок В. Транскордонні програми та проєкти в Україні. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 2. С. 199–212. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20510/1/Cross-border%20progr_projects.pdf

²⁰ Спільна операційна програма. URL: <https://ro-ua.net/ua/joint-operational-programme-ua>

та Глибоцьким районом (Україна)» тощо²¹. Як зазначив Посол України в Румунії Ігор Прокопчук на заключній конференції зазначеної Програми 17 квітня 2024 р., Операційна програма Румунія – Україна 2014–2020 рр. створила фундамент для поглиблення добросусідських відносин у розбудові стратегічного партнерства між Україною та Румунією²²;

- «Програма Interreg NEXT Румунія – Україна на період 2021–2027 роки»²³, яка підтримує проекти щодо покращення рівного доступу до якісних освітніх послуг, розвиток дистанційної та інклюзивної освіти, посилення співпраці між освітніми установами на кордоні двох країн. Бюджет Програми становить 60 мільйонів євро та охоплює сфери охорони здоров'я, освіти, культури, туризму, екології та управління кордонами. У межах Програми на 2021–2027 рр., зокрема, передбачено фінансування проєктів «Освітній університет румунсько-українського транскордонного співробітництва плюс віртуальне та інклюзивне середовище – UNIV. E.R-U+VI» (співпраця Національного університету «Одеська політехніка» та Сучавського університету імені Штефана чел Маре спрямована на посилення можливостей транскордонної університетської співпраці шляхом сприяння інклюзивному безбар'єрному середовищу та віртуальним освітнім просторам)²⁴, «Інклюзивні та сприятливі простори для прогресивної, інноваційної та адаптивної освіти (INSPIRE)» (партнерами виступили виконавчий комітет Івано-Франківської міської ради та Ботошанська повітова рада, створення інклюзивних екологічно орієнтованих закладів – терапевтичних садів)²⁵, «STEMLab Synergy: формування навичок майбутнього в українських і румунських школах» (партнери – Асоціація проєктних менеджерів «ЯДРО» (Ужгород),

²¹ Спільні кордони. Спільні рішення. URL: <https://ro-ua.net/ua/pro-prohramu/zakontraktovani-proekty>

²² Заключна конференція Програми Румунія-Україна 2014–2020. 22.04.2024. URL: <https://romania.mfa.gov.ua/news/zaklyuchna-konferenciya-programi-rumuniya-ukrayina-2014-2020>

²³ Interreg NEXT Румунія – Україна на період 2021–2027 роки. URL: <https://interreg.eu/programmes/next-romania-ukraine/#:~:text=Interreg%20NEXT%20Romania%20%2D%20Ukraine%20This%20programme,crucial%20for%20the%20recovery%20of%20war%2Daffected%20areas>

²⁴ Educational University Romanian-Ukrainian Cross-Border Cooperation plus Virtual and Inclusive environment – UNIV. E.R-U+VI.

²⁵ Inclusive and Nurturing Spaces for Progressive, Innovative, and Responsive Education. URL: <https://keep.eu/projects/31012/Inclusive-and-Nurturing-Spa-EN/>

Ужгородський національний університет та Асоціація міжгромадського розвитку округу Сату-Маре (Румунія); розширити доступ учнів середніх шкіл до високоякісної STEM-освіти)²⁶ тощо. Зокрема, у липні 2025 р. завершилися три конкурси на проєкти у рамках зазначеної програми, за результатами яких укладено контракти на 49 проєктів за участі 125 партнерів з обох країн-учасниць – України та Румунії (загальна вартість грантів становить понад 39 000 000,00 євро)²⁷;

- низки регіональних освітніх та просвітницьких заходів (конференції, форуми, практики, літні табори, інші заходи за участі представників обох країн).

У зазначеному контексті актуальним є питання забезпечення прав національних меншин на навчання рідною мовою та сприяння вивченню української мови як державної. Саме це питання в окремі періоди українсько-румунських відносин провокувало певну напругу: представники румуномовної спільноти часто порушували питання недостатнього, на їхню думку, забезпечення освітніх потреб румуномовного населення²⁸. Основними законодавчими актами, що регулюють питання освіти для національних спільнот, є Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р.²⁹, Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 2704-VIII від 25 квітня 2019 р.³⁰ та Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» № 2827-IX від 13 грудня 2022 р.³¹.

У контексті питання забезпечення процесу навчання мовами національних спільнот, відповідно до даних, оприлюднених у підготовленій Міністерством

²⁶ STEMLab Synergy: Shaping Future Skills in Romanian & Ukrainian Schools. URL: <https://keep.eu/projects/31003/STEMLab-Synergy-Shaping-Fut-EN/>

²⁷ The Managing Authority of the Interreg NEXT VIA Romania – Ukraine 2021–2027 Programme announces the completion of the contracting process for the projects approved by the Programme Monitoring Committee. 07.08.2025. URL: <https://ro-ua.net/en/comunication-2021-2027/noutati-2021-2027/1701-the-managing-authority-of-the-interreg-next-via-romania-ukraine-2021-2027-programme-announces-the-completion-of-the-contracting-process-for-the-projects-approved-by-the-programme-monitoring-committee>

²⁸ Гакман С. М., Круглашов А. М., Нечаєва-Юрійчук Н. В. Конфліктний потенціал Чернівецької області в умовах адміністративно-територіальної реформи та соціально-економічної кризи. Аналітична доповідь. Чернівці : Технодрук. 2021. 52 с. С. 25. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstreams/e1a34556-5457-4f4d-81ff-a474389b7936/content>

²⁹ Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

³⁰ Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

³¹ Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» від 13 грудня 2022 р. № 2827-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

культури та інформаційної політики України П'ятої періодичної доповіді України про виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, на початок 2023/2024 навчального року у Закарпатській області румунську мову вивчали у 11 закладах загальної середньої освіти, з яких один – з навчанням двома мовами (українською та румунською); у 2022/2023 навчального року у Чернівецькій області функціонувало 48 закладів загальної освіти та 10 філій при закладах загальної освіти, у яких учні навчалися румунською мовою³². Відповідно до Концепції Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 р., Міністерство освіти та науки України продовжило підтримку друку підручників мовами національних спільнот і можливостей здобуття освіти рідною мовою, вивчення рідної мови, включило у типову навчальну програму 5 та 6 класів Нової української школи предмет «Культура добросусідства», спрямованого на розвиток міжкультурної освіти та підвищення порозуміння і толерантності у ставленні до представників національних спільнот та корінних народів України³³.

Сьогодні в умовах російсько-української війни актуальності набуває питання забезпечення освітнього процесу, створення безпечного освітнього середовища, організації навчання для вимушено-переміщених дітей з України, забезпечення мовної адаптації, дистанційного доступу до українських шкіл. У 2022–2024 рр. у Румунії відкрито спеціальні мовні курси для вимушено-переміщених осіб з України та програми для інтеграції у румунські вищі навчальні заклади. На вебсайті Міністерства освіти та досліджень Румунії у спеціальному розділі опублікована інформація чотирма мовами (румунською, українською, англійською та французькою) про освіту³⁴. Також з цією метою в Румунії розроблений інструмент – платформу «Україна – Разом ми допомагаємо більше» (Ucraina – Împreună ajutăm mai mult), координовану урядом Румунії, яка пропонує необхідну інформацію українською мовою³⁵. У Румунії існує одна україномовна школа (у 1997 р. у місті Сигіт-Марматії у повіті Марамуреш була відкрита українська середня школа імені Тараса Шевченка) та освітні центри, де навчання

³² П'ята періодична доповідь України про виконання Європейської хартії регіональних мов або мов меншин (надається відповідно до статті 15 Хартії). Київ. 2024. 227 с. С. 131–132. URL: https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/07/pyata_periodychna_dopovid_pro_vykonannya_yevropejskoyi_hartiyi_regionalnyh_mov_.pdf

³³ Розпорядження КМУ України від 12 травня 2023 р. № 429-р «Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2023-p#Text>

³⁴ Alături de Ucraina! 28.02.2023. Ministerul Educației și Cercetării. URL: https://www.edu.ro/alaturi_de_Ucraina

³⁵ Ucraina – Împreună ajutăm mai mult. Ministerul Educației și Cercetării. 21.04.2025. URL: <https://www.gov.ro/ro/ucraina-impreuna-ajutam-mai-mult>

відбувається за українською програмою, також є можливості навчатись в румунських школах, адже читаються курси румунської мови. Як приклад, у місті Клуж-Напока працює освітній центр UA Child Education Hub, де навчаються понад дві сотні дітей, що через російську агресію змушені були виїхати з України³⁶, у Бухаресті – освітній хаб «Острівець»³⁷ та інші. Налагоджено співпрацю українських та румунських вчителів у напрямку організації навчання вимушено-переміщених учнів у Румунії. Зокрема, у грудні 2022 р. Британська Рада у партнерстві з ЮНІСЕФ та Міжнародною організацією з міграції (МОМ) провела курси «Викладання та навчання у складні часи», які були призначені для румунських вчителів, що навчають вимушено-переміщених учнів з України, а також для українських вчителів, що працюють у Румунії³⁸. Такі кроки підтримують інтеграцію українських школярів у Румунії, полегшують їм доступ до освіти.

Отже, як бачимо, співробітництво між Україною та Румунією у питаннях освіти і науки є структурованим, спрямованим на забезпечення підвищення освітнього, наукового та інноваційного потенціалу обох країн, подальшого розвитку зв'язків в освіті, науці та технологіях. Важливе значення мають реальні інструменти співробітництва – міністерства, міжурядові платформи, співпраця університетів та доступ до європейських програм. Впроваджені Україною та Румунією ініціативи у сфері освіти забезпечують обмін знаннями та досвідом, інтеграцію української освіти в європейський освітній простір, гармонізацію українського та європейського законодавства у сфері національних меншин та гуманітарного співробітництва. Доступ до європейських фінансових інструментів (участь у програмах Erasmus+, Erasmus Mundus, TEMPUS) роблять співпрацю практичною та фінансово забезпеченою. Водночас і сьогодні залишаються чутливі питання та певні ризики, вирішення яких впливає на ефективність українсько-румунської співпраці у зазначеному напрямку.

Культурне співробітництво. За статистичними даними, оприлюдненими Державною службою України з етнополітики та свободи слова у звіті про кількість громадських об'єднань, стан забезпечення прав національних меншин, корінних народів, станом на 1 січня 2025 р. в Україні функціонує 43 громадських

³⁶ У Румунії діє освітній центр, де за українською програмою навчаються понад дві сотні дітей-біженців. *Zmina*. 09.03.2023. URL: <https://zmina.info/news/u-rumuniyi-diye-osvitnij-centr-de-za-ukrayinskoyu-programoyu-navchayetsya-ponad-dvi-sotni-ditej-bizhencziv/>

³⁷ Корисна інформація про освіту в Румунії для біженців з України. *Dopomoha.ro*. URL: <https://dopomoha.ro/uk/osvita-korisna-informaciya>

³⁸ Romanian and Ukrainian teachers, united for the education of refugee pupils in Romania. "Teaching and learning in difficult times". *UNICEF*. 15.12.2022. URL: <https://www.unicef.org/romania/press-releases/romanian-and-ukrainian-teachers-united-education-refugee-pupils-romania>

об'єднання румунської національної спільноти (Чернівецька – 20 об'єднань, Одеська – 11, Закарпатська область – 9, Івано-Франківська – 2, м. Київ – 1 об'єднання)³⁹. Для порівняння, у січні 2022 р. їх кількість становила 35⁴⁰. Основним документом, що регулює питання співпраці країн у сфері культури, є вже зазначена Угода про співробітництво між урядами України та Румунії в галузі культури, науки і освіти від 3 вересня 1992 р. Також між країнами підписано низку документів, що фіксують наміри при співпраці у певних сферах – у галузі театрального мистецтва, кінематографії, музейної справи тощо, а також договорів між музейними, бібліотечними, театральними та іншими установами обох країн, які передбачають проведення спільних заходів (виставок, форумів, гастролей тощо), обмін досвідом.

З метою створення умов для розвитку культурної самобутності та забезпечення міжкультурного діалогу затверджено низку державних програм. Зокрема, стратегічним документом, що враховує потреби національних спільнот та корінних народів України, є вже зазначена Державна цільова національно-культурна програма «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 р.⁴¹, при розробці концепції якої були враховані думки національних меншин, корінних народів, Ради Європи, Єврокомісії та інших міжнародних партнерів. Програмою передбачено проведення низки заходів з підтримки культур, історичної пам'яті, проведення щорічного фестивалю «Єдність у розмаїтті» як платформи для презентації етнорізноманіття. Зокрема, у межах програми у травні 2025 р. організовано відзначення Дня міжнаціональної злагоди та культурного розмаїття, започаткованого відповідно до Указу Президента України⁴².

Питання налагодження співробітництва у сфері культури на державному рівні перебувають у компетенції державних інституцій, а саме відповідних міністерств, державних установ та організацій. Зокрема, такою структурою є Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (далі – ДЕСС), створена постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 503,

³⁹ Звіт Державної служби України з етнополітики та свободи совісті про стан забезпечення захисту прав національних спільнот, корінних народів України станом на 1 січня 2025 р. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Ax3_nprHL4tJNVJFZJHZBsbpU0IBaf-R/edit?gid=2117709137#gid=2117709137

⁴⁰ Звіт Державної служби України з етнополітики та свободи совісті кількість громадських об'єднань, стан забезпечення захисту прав національних спільнот, корінних народів України станом на 1 січня 2022 р. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1cqfZGu0EdMrynlelcHOEFJL9dR_SxjKzK2NoDeLqy-Y/edit?gid=0#gid=0

⁴¹ Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2023 № 850-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2023-p#Text>

⁴² Про День міжнаціональної злагоди і культурного розмаїття : Указ Президента України від 27.12.2024. № 883/2024. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8832024-53333>

що визначена як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого координується КМУ⁴³. З 2022 р. підзвітними ДЕСС стали місцеві структурні підрозділи з питань етнополітики та свободи совісті в обласних державних адміністраціях. Така мережа формує єдину вертикаль управління державною політикою у сфері міжнаціональних відносин та свободи совісті у всіх регіонах України. Важливу роль у забезпеченні прав та інтересів національних спільнот, у сприянні їх інтеграції у румунське суспільство посідає державний орган – Департамент міжетнічних відносин Уряду Румунії (Departamentul pentru Relații Interetnice)⁴⁴. Зокрема, Департамент здійснює моніторинг застосування внутрішніх та міжнародних документів щодо захисту національних спільнот, погоджує проекти нормативно-правових актів щодо прав та обов'язків осіб, які належать до національних меншин, долучається до розробки звіту про застосування Румунією Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин тощо⁴⁵.

Співпраця у сфері культури є провідним напрямком діяльності Українського культурного фонду (сприяє реалізації державної політики у сферах культури та мистецтва, інтеграції української культури у світовий культурний простір тощо)⁴⁶, Українського інституту та академічних інститутів (зміцнюють міжнародну суб'єктність України засобами культурної дипломатії)⁴⁷, Українського інституту національної пам'яті (УІНП), Українського інституту книги (формує державну політику у книжковій галузі, підтримує книговидавничу справу, популяризує українську літературу за кордоном)⁴⁸. У Румунії питаннями проведення міждисциплінарних досліджень щодо збереження та розвитку етнічної ідентичності, історичних, культурних, мовних, релігійних та інших аспектів національних меншин та інших етнічних спільнот займаються, зокрема, Румунський культурний інститут (Institutul Cultural Român) (провідна установа культурної дипломатії

⁴³ Про утворення Державної служби України з етнополітики та свободи совісті : постанова Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 503. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennia-derzhavnoyi-sluzhbi-ukrayini-z-etnopolitiki-ta-svobodi-sovisti-m-120619?utm_source=chatgpt.com

⁴⁴ HG nr. 111/2005 privind organizarea și funcționarea Departamentului pentru Relații Interetnice. *Departamentul pentru Relații Interetnice*. 02.03.2020. URL: <https://dri.gov.ro/w/hg-nr-111-2005-privind-organizarea-si-functionarea-departamentului-pentru-relatii-interetnice/>

⁴⁵ Герасимчук С., Демещук А., Драпак М., Краєв О. Етнополітика Румунії, Словаччини, Швеції та Хорватії: аналіз законодавства та практики. *Дослідження Ради зовнішньої політики «Українська призма» у співпраці з Державною службою з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) та за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та Посольства Швеції в Україні*. 2022. URL: https://dess.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Ethno_.pdf.pdf

⁴⁶ Закон України «Про Український культурний фонд» від 23 березня 2017 р. № 1976-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text>

⁴⁷ Про Український інститут. URL: <https://ui.org.ua/mission/>

⁴⁸ Український інститут книги. URL: <https://ubi.org.ua/uk/organization>

Румунії, яка реалізує різноманітні культурні проєкти тощо)⁴⁹, Румунський Інститут вивчення проблем національних меншин (Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale)⁵⁰, котрий готує, друкує та розповсюджує публікації, звіти та інші наукові матеріали як в Румунії, так і за її межами, організовує та виконує конкретні проєкти у партнерстві з міжнародними органами та установами, проводить закордонні візити з метою обміну досвідом щодо систем захисту громадянських прав національних меншин.

Питання налагодження співробітництва у сфері культури також перебуває у компетенції створених консультативно-дорадчих органів. Зокрема, у листопаді 2023 р. з метою залучення представників національних спільнот до консультацій з питань щодо визначених законом прав і свобод осіб, які належать до національних меншин України, ДЕСС створила Раду громадських об'єднань національних меншин (спільнот) України⁵¹, до складу якої увійшли 18 представників національних спільнот, що спільно вирішують проблеми та розробляють шляхи досягнення цілей. До компетенції зазначеного консультативно-дорадчого органу входять питання збереження та розвитку культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин, їх включення в українське суспільство. Слід акцентувати увагу на тому, що представники національних спільнот України мають можливості презентувати власні інтереси та погляди, впливати на важливі рішення тощо⁵². Так, на розгляд засідань Ради виносили підготовлений Українським інститутом пам'яті проєкту Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу», проєкт Плану заходів щодо захисту прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України до 2027 р. тощо.

Співпраця України та Румунії у сфері культури також здійснюється на громадському рівні та існує мережа неурядових громадських організацій, зокрема Румунський Народний Дім (представляє румунську спільноту України), СУР та Молодіжна організація українців Румунії (представляють українську громаду в Румунії), які забезпечують організацію та проведення проєктів, фестивалів, обмінів тощо.

⁴⁹ Institutul Cultural Român. URL: <https://www.icr.ro/categorii/misiune-strategie-functionare/en>

⁵⁰ Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale. URL: <https://ispmn.gov.ro/node/despre-institut>

⁵¹ Питання діяльності Ради громадських об'єднань національних меншин (спільнот) України: наказ № 2017/41073 від 22 листопада 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2017-23#Text>

⁵² Рада громадських об'єднань національних меншин: новий голос для українського різноманіття. *Державна служба України з етнополітики та свободи совісті*. 31.05.2024. URL: https://dess.gov.ua/rada-hromadskykh-obiednan-natsionalnykh-menshyn-novy-y-holos-dlia-ukrainskoho-riznomanittia/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR1q14rWj3zAUGubzn6UbHbhf43KjGktwhtYZRwznIVUEUfDcol4QRhRfU_aem_AfgU3Lf7-fcD81Nd6K5dVeUObMGY6RU69pdrYQ6FgJhcNWLBoYAq7mokWb_L000tI7IK2oBOW0gJbubpYaDkamli

Значну роботу у напрямку забезпечення культурної взаємодії національних спільнот проводять національно-культурні товариства. Так, з метою підтримки їхньої діяльності проводяться конкурси з визначення програм (проектів), розроблених громадськими об'єднаннями національних спільнот, виконання яких фінансується за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів. Для належної організації заходів створено Конкурсну комісію з проведення конкурсу програм (проектів), як постійний допоміжний орган Державної служби України з етнополітики та свободи слова⁵³. На регіональному рівні питаннями організації та проведення зазначених конкурсів займаються обласні державні адміністрації. У межах Регіональних програм підтримки інститутів громадянського суспільства етнічного спрямування проводяться заходи, спрямовані на збереження та розвиток ідентичності, традицій, культурної спадщини національних громад. Так, зокрема, за результатами виконання у 2024 р. Регіональної програми підтримки інститутів громадянського суспільства етнічного спрямування (національних меншин) Чернівецької області проведено такі культурологічні заходи: традиційне свято зустрічі весни «Мерцішор», проєкт «Зберігаючи традиції і звичаї румунської спільноти – створюємо єдність задля злагоди в Україні», свято Дня румунської мови за участі представників національних меншин Румунії та Молдови, відзначення 140-річчя заснування Багринівського ліцею та інші⁵⁴.

У питаннях співпраці між країнами у сфері культури важливе місце посідають грантові інструменти та фондові програми (UFC, міжнародні фонди, фонди ЄС), що фінансують мистецькі ініціативи тощо. Належну увагу слід зосередити на транскордонних ініціативах зі співпраці з Румунією. Так, у 2025 р. відкрито конкурс грантів для громад в Закарпатській, Івано-Франківській, Одеській та Чернівецькій областях України: програма підтримує проєкти у галузі освіти, культури, соціального розвитку тощо. Зокрема, у рамках культурної співпраці у березні – квітні 2025 р. в Трансільванському університеті у Брашові (Румунія) відбувся захід International Week та UNITA Days, головною метою якого було розвиток культурного діалогу та наукової співпраці між вищими навчальними закладами країн.

⁵³ Про утворення Конкурсної комісії з проведення конкурсу програм (проектів, заходів), розроблених громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот) України, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка : Наказ Державної Служби України з етнополітики та свободи слова від 12.08.2025 № Н-123/12. URL: <https://dess.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/Nakaz-pro-utvorennia-konkursnoi-komisii.pdf>

⁵⁴ Проєкт рішення сесії Чернівецької обласної ради VIII скликання «Про виконання Регіональної програми підтримки інститутів громадянського суспільства етнічного спрямування національних меншин Чернівецької області на 2024 рік». Чернівецька обласна рада. 04.04.2025. С. 2. URL: <https://bukrada.gov.ua/wp-content/uploads/2025/04/громадянське-суспільство.pdf> (дата звернення: 17.08.2025).

Впродовж останніх років спостерігаємо активізацію співробітництва України та Румунії у сфері культури. Так, про готовність до зміцнення співпраці у сфері культури, підтримки спільних ініціатив у напрямку розвитку культурних відносин заявили Міністр культури та стратегічних комунікацій України Микола Точицький та Міністр культури Румунії Наталія-Елена Інтотеро під час спілкування у січні 2025 р.⁵⁵. У напрямку співпраці країн у сфері культури як позитив відзначимо наявність багаторівневої структури (державні органи – інститути – фонди – НУО), що забезпечує широке коло джерел фінансування, шляхів реалізації різноманітних проєктів та ініціатив.

В умовах російсько-української війни актуальності набувають питання збереження культурної спадщини, відбудови культурної інфраструктури. На наш погляд, сьогодні головними цілями у напрямку посилення культурного співробітництва між країнами є вжиття заходів щодо підвищення впізнаваності української культури в Румунії, зміцнення зв'язків між культурними інституціями, розширення участі у спільних програмах.

Спорт. Співпраця України та Румунії у галузі спорту є частиною більш ширших двосторонніх відносин, спрямованих на зміцнення спортивних зв'язків та досягнення спільних цілей у розвитку спорту. Роботу у зазначеному напрямку забезпечують відповідні галузеві міністерства країн, а також Національний олімпійський комітет України, Олімпійський та спортивний комітет Румунії (Comitetul Olimpic și Sportiv Român), місцеві державні адміністрації та повітові адміністрації прикордонних регіонів, профільні всеукраїнські федерації, громадські організації та благодійні фонди України, місцеві неурядові організації та клуби Румунії.

Правова основа співпраці країн у галузі спорту – це базові двосторонні угоди між урядами, меморандуми про співпрацю між міністерствами, а також між відповідними Олімпійськими комітетами країн та окремими федераціями. Водночас, слід зазначити, що питання спортивної співпраці інтегроване у між-державні культурні та освітні програми, угоди, зокрема Угода про співробітництво між урядами України та Румунії в галузі культури, науки і освіти, підписаної 3 вересня 1992 р. (сприяння розвитку зв'язків у галузі спорту шляхом організації спортивних змагань і спортивних обмінів), програми ЄС – Erasmus+, Erasmus (за результатами конкурсу Програми ЄС Erasmus+ у 2024 р. підтримано 5 проєктів з розвитку потенціалу у сфері спорту, у яких задіяні 9 українських організацій, серед них державна установа Всеукраїнський центр фізичного здоров'я

⁵⁵ Микола Точицький запросив Міністра культури Румунії взяти участь у Конференції з питань культури в Україні «Співпраця заради стійкості». 13.01.2025. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/mykola-tochyczkyj-zaprosyv-ministra-kultury-rumuniyi-vzyaty-uchast-u-konferencziyi-z-pytan-kultury-v-ukrayini-spivpraczaya-zarady-stijkosti/>

населення «Спорт для всіх», партнером проєкту виступила «Румунія – Молдова – АСТ»⁵⁶), програми транскордонної співпраці (у межах «Програми Interreg NEXT Румунія – Україна на період 2021–2027 роки» та у рамках відзначення Дня співробітництва Interreg-2024 проведено низку спортивних заходів під назвою «Інклюзія через мистецтво та спорт» у м. Чернівці (Україна) та м. Дорохой Ботошанського повіту (Румунія)⁵⁷, договори та угоди між навчальними та спортивними установами України та Румунії, які, зокрема, передбачають стажування викладачів та студентів, спільні наукові дослідження, проведення спільних заходів тощо (стажування викладачів, проведення спільних досліджень із спортивних питань тощо), інклюзивні спортивні програми та заходи (зокрема, у жовтні 2024 р. представники громадської організації людей з інвалідністю Спеціальної Олімпіади України взяли участь у Міжнародній конференції Unified Champion Schools в Бухаресті (Румунія), яка була присвячена питанням розвитку інклюзивного спорту у навчальних закладах, у межах зустрічі відбувся обмін досвідом, презентація успішних практик щодо інклюзії дітей з особливими потребами у спортивні програми).

Як бачимо, спортивна співпраця підтримується, головним чином, через культурні, освітні та молодіжні ініціативи, транскордонні проєкти та програми, що забезпечують участь представників обох країн у міжнародних турнірах та змаганнях, спортивних таборах, обміні досвідом та розвитку спортивної інфраструктури. Налагоджено співпрацю з питань обміну тренерських методик, спортивних технологій, найкращих практик розвитку спортивної інфраструктури (зокрема, спільні проєкти з будівництва та модернізації спортивних об'єктів, особливо у прикордонних територіях).

Водночас, серед здобутків у розвитку українсько-румунського співробітництва у спортивній галузі слід звернути увагу і на певні недоліки, зокрема, фрагментарність інституційної бази, а саме відсутність єдиного оперативного механізму координації спортивних ініціатив прикордонних регіонів, чітко визначених процедур відновлення зруйнованої спортивної інфраструктури у постраждалих від військових дій регіонах, частина угод не враховує сучасних викликів.

⁵⁶ 5 нових проєктів для українських організацій у сфері спорту в межах Програми ЄС Еразмус+. 01.10.2024. URL: <https://erasmusplus.org.ua/news/novi-proyekty-dlya-ukrayinskyh-organizacij-u-sferi-sportu-v-mezhah-programy-yes-erazmus/>

⁵⁷ В День співпраці Interreg 2024 у Чернівцях були відзначені співробітництво а інклюзивність! 22.10.2024. URL: <https://ro-ua.net/ua/comunicare-ua/noutati-ua-2021-2027/1630-v-den-spiivpratsi-interreg-2024-u-chernivtsiakh-buly-vidznacheni-spiivrobitnytstvo-ta-inkliuzivnist>; День співпраці Interreg 2024 відзначений у м. Дорогой: соціальна інклюзивність і транскордонне співробітництво! 21.10.2024. URL: <https://ro-ua.net/ua/comunicare-ua/noutati-ua-2021-2027/1633-den-spiivpratsi-interreg-2024-vidznachenij-u-m-dorogoj-sotsialna-inkliuzivnist-i-transkor-donne-spiivrobitnytstvo>

Гуманітарна допомога. Російська агресія проти України у 2014 р. змінила пріоритети гуманітарної політики між країнами. Румунія, як член ЄС та НАТО, активувала свою діяльність у напрямку забезпечення підтримки України у гуманітарній політиці: акцент було зосереджено на питаннях підтримки освіти, культури, охорони здоров'я, наданні гуманітарної допомоги. З 2022 р. Румунія надавала всебічну підтримку Україні, як гуманітарну, так і військову, підтримувала енергетичний сектор України, постачала електроенергію та паливо, сприяла експорту зерна через свої порти, надавала необхідну підтримку житлом, харчуванням, медичною допомогою, юридичною підтримкою, а також підтримкою психічного здоров'я.

У той же час, із повномасштабним вторгненням РФ гуманітарна співпраця між Україною та Румунією зазнала значних змін: стабільні гуманітарні контакти перейшли у стан роботи у кризовому форматі, оскільки виникла потреба швидкого реагування на зовнішні виклики – потоки вимушено-переміщених осіб з України, мобілізація гуманітарних ресурсів тощо.

Питання організації та надання гуманітарної допомоги Україні Румунією перебуває у компетенції уряду Румунії, відповідних міністерств та державних агенцій (ухвалюють нормативна акти, реалізують гуманітарні програми), органів місцевого самоврядування (покладені функції з прийому та розміщення вимушено-переміщених осіб з України на місцевому рівні, їх соціальну підтримку), а також є одним з головних напрямків діяльності міжнародних організацій та партнерств (фінансова підтримка та реалізація програм для українців в Румунії, консультативна підтримка), громадських та волонтерських об'єднань (інформаційне забезпечення, залучення ресурсів, реалізація психологічних програм підтримки постраждалих від війни).

Ключовими елементами інституційної бази з питань надання гуманітарної допомоги Україні в умовах російсько-української війни є уряд Румунії (ухвалює нормативні акти, що регулюють питання надання гуманітарної допомоги українським громадянам), міністерства та державні агенції Румунії (участь в реалізації гуманітарних програм: організація допомоги, оформлення документів, медичний супровід вимушено-переселених осіб тощо), органи місцевого самоврядування (прийом, розміщення та соціальна підтримка вимушено-переселених осіб з України на локальному рівні), міжнародні організації та партнерства (зокрема, ЄС та ООН; фінансують та підтримують реалізацію програм для українців в Румунії, надають консультації тощо), громадські та волонтерські організації (беруть активну участь у наданні допомоги, поширенні інформації, залученні ресурсів, реалізації соціальних та психологічних програм підтримки постраждалих від війни).

Серед основних зовнішніх напрямків гуманітарної допомоги слід виокремити наступні:

1. *Міжнародна координація та логістика.* У рамках Механізму цивільного захисту ЄС (до якого Україна приєдналась у квітні 2023 р.) у Румунії створено логістичний центр для ефективного постачання гуманітарної допомоги до України (медикаментів, засобів першої допомоги, генераторів тощо)⁵⁸. Зокрема, гуманітарна підтримка надається у рамках діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста: Румунський Червоний Хрест (*Crucea Roșie Română – CRR*)⁵⁹ за підтримки Міжнародної організації надає фінансову підтримку особам, що були переміщені внаслідок військових дій на території України та проживають у Румунії, зокрема організація надала допомогу понад 416 тис. переміщених осіб з України, надаючи предмети першої необхідності⁶⁰. Також CRR відкрив у Бухаресті мультикультурний центр для задоволення потреб (медичні послуги, психологічна та соціальна підтримка, гаряче харчування) дітей та дорослих, які постраждали від війни в Україні.

Комплексну допомогу українським переселенцям надає Міжнародна організація з міграції Румунія (*International Organization for Migration Romania*) (далі – MOM), яка з лютого 2022 р. розпочала програму «Відповідь Україні». У межах зазначеної співпраці із партнерами та зацікавленими сторонами (агентствами ООН, урядом, місцевими органами влади, інститутами громадянського суспільства) забезпечує доступ до інформації та консультування осіб, переміщених з України, розповсюджує гуманітарну допомогу, надає медичну та психосоціальну підтримку, організовує освітні заходи та інше⁶¹.

⁵⁸ European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. *European Commission*. 17.07.2025. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/europe/ukraine_en

⁵⁹ Червоний Хрест Румунії. *Crucea Roșie Română*. URL: <https://crucearosie.ro/comunicat/chervoniy-khrest-ru-mun-za-pdtrimki-mzhnarodno-federats-tovaristv-chervonogo-khresta-chervonogo-pvmsyatsya-nada-groshovu-dopomogu-lyudyam-yak-buli-peremshchen-vnasldok-zbroynogo-konfliktu-v-ukran-ta-zar/>

⁶⁰ Romania: humanitarian support during the Ukraine crisis. *British Red Cross*. 13.03.2025. URL: <https://www.redcross.org.uk/about-us/what-we-do/international/romania>

⁶¹ Two Year Report Ukraine Response In Romania. 24.02.2024. *International Organization for Migration*. URL: <https://romania.iom.int/sites/g/files/tmzbd11556/files/documents/2024-02/IOM%20Romania%20-%20Ukraine%20Response%20Two%20Year%20Report.pdf>

Зокрема, впродовж лютого 2022 р. – лютого 2024 р. МОМ Румунії організувала тренінги для 170 вчителів державних шкіл для викладання румунської мови як іноземної для переселенців, розповсюдила понад 11 тисяч посібників та зошитів серед шкільних інспекторів та громадських організацій; у листопаді 2022 р. організувала ярмарок вакансій для понад 200 українських шукачів роботи; організувала індивідуальні психологічні консультації для понад 500 українців, надала понад 20 тис. медичних послуг приблизно 15 000 особам⁶². У грудні 2022 р. уряд Румунії та агенції ООН у Румунії створили Кол-центр для українців.

2. *Транзит гуманітарних вантажів.* У межах ініціативи ЄС «Смуги солідарності» (Solidarity Lanes) Румунія підтримує транзит української агропродукції. Зокрема, Європейська комісія разом із партнерськими фінансовими установами спрямовує інвестиції у збільшення потужностей та проведення ремонту операторів у межах даного проєкту⁶³.

У співпраці з ООН, ЄС та іншими міжнародними організаціями Румунія створила гуманітарні коридори для транзиту гуманітарних вантажів. Також сусідня країна стала транзитним хабом для міжнародної допомоги Україні: через порти у Констанці та Галаці, пункти пропуску у Сіреті та Ісакчі організовано відправку гуманітарної допомоги з усього світу в Україну. Зокрема, створений у 2022 р. Гуманітарний хаб «Help Ukraine Romania» керував логістичними центрами у місті Сіреті (Румунія) та Чернівцях (Україна), які на початку організували транзит гуманітарних та медичних вантажів з усього світу до постраждалих від війни громад. Так, за період з лютого 2022 р. по лютий 2023 р. хаб розвіз понад 2300 тон гуманітарних та медичних вантажів у 119 громад України⁶⁴.

Законодавча база з питань співробітництва України та Румунії у сфері забезпечення гуманітарної допомоги має ключове значення та становить міцний

⁶² Two Year Report Ukraine Response In Romania. 24.02.2024. International Organization for Migration. URL: <https://romania.iom.int/sites/g/files/tmzbd11556/files/documents/2024-02/IOM%20Romania%20-%20Ukraine%20Response%20Two%20Year%20Report.pdf>

⁶³ The EU allocated 1 bln € to support "Solidarity Lanes". 18.11.2022. Ukrinvest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/18-11-22/>

⁶⁴ Гуманітарний хаб Help Ukraine Romania. URL: <https://www.hromadahub.org/about-hub>

нормативно-правовий фундамент для розвитку двосторонньої взаємодії. Вона охоплює сукупність міждержавних угод, меморандумів про взаєморозуміння, рішень урядових і міжвідомчих комісій, а також національних і європейських нормативних актів, які регулюють порядок надання, координації та розподілу гуманітарної допомоги. Наявність узгоджених правових механізмів забезпечує оперативність реагування на гуманітарні виклики, прозорість процедур, захист прав отримувачів допомоги та ефективну взаємодію державних органів, місцевого самоврядування й громадянського суспільства. В умовах повномасштабної війни проти України така законодавча основа набула особливої ваги, оскільки сприяє системному залученню ресурсів Румунії та Європейського Союзу до подолання гуманітарних наслідків збройної агресії та зміцнення гуманітарної безпеки в прикордонному регіоні. Законодавча база з питань співробітництва України та Румунії у питаннях забезпечення гуманітарної допомоги містить наступні *міжнародні угоди та заяви*:

1. Спільна заява Президента України Володимира Зеленського та Президента Румунії Клауса Йоганніса від 10 жовтня 2023 р., в якій високо оцінено багатовимірну допомогу Румунії для України та наголошено на посиленні гуманітарної підтримки України, зокрема, розширенні транспортних коридорів, посиленні продовольчої безпеки, розвитку прикордонної інфраструктури, логістики зерна тощо⁶⁵.
2. Спільна заява прем'єр-міністрів України та Румунії після першої зустрічі двох урядів від 18 жовтня 2023 р., яка також проголосувала спільні зусилля у забезпеченні продовольчої безпеки, збільшенні транзитних потужностей для експорту української сільськогосподарської продукції, покращенні прикордонної інфраструктури, зміцненні співпраці в енергетичному секторі, розвиток співробітництва у сфері охорони здоров'я тощо⁶⁶.
3. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Румунії про посилення співробітництва у забезпеченні надійного транзиту українських товарів від 18 жовтня 2023 р.⁶⁷,

⁶⁵ Спільна заява Президента України Володимира Зеленського та Президента Румунії Клауса Йоганніса від 10.10.2023. URL: https://www.president.gov.ua/en/news/spilna-zayava-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-i-pr-86229?utm_source=chatgpt.com

⁶⁶ Спільна заява прем'єр-міністрів України та Румунії після першої зустрічі двох урядів від 18.10.2023. URL: https://www.kmu.gov.ua/en/news/spilna-zaiava-premier-ministriv-ukrainy-ta-rumunii-za-rezultatamy-persho-ho-zasidannia-uriadiv-dvokh-krain?utm_source=chatgpt.com

⁶⁷ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Румунії про посилення співробітництва у забезпеченні надійного транзиту українських товарів від 18.10.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_001-23#Text

що засвідчив наміри країни щодо покращення логістики та транзиту української продукції через територію Румунії (для координації дій створено Спільний комітет з реалізації меморандуму).

4. Декларація про наміри між Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством охорони здоров'я Румунії від 18 жовтня 2023 р. щодо продовження та розвитку співпраці у сфері охорони здоров'я, зокрема щодо співпраці у фармацевтичній сфері, розвитку міжнародного медичного партнерства⁶⁸.
5. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Румунією від 11 липня 2024 р., якою проголошено подальше тісне співробітництво у політичній, безпековій, торговельно-економічній, науковій та культурній сферах, передбачено багатовимірну підтримку України (продовження скоординованої гуманітарної допомоги для порятунку життя там, де це необхідно, підтримку в управлінні потоком вимушено-переміщених осіб та їхньому належному перебуванні у Румунії, допомогу у забезпеченні надійних транзитних і транспортних коридорів для українського експорту, зокрема, зерна, іншої сільськогосподарської продукції тощо⁶⁹).

Невід'ємною складовою законодавчої база є *нормативно-правові акти та розпорядчі документи уряду, міністерств та державних агенцій Румунії*, спрямовані на підтримку переміщених з території України громадян:

1. Надзвичайна постанова уряду Румунії № 100 від 29 червня 2022 р. щодо затвердження та впровадження Національного плану заходів щодо захисту та інтеграції осіб з України, які користуються тимчасовим захистом у Румунії («The National Plan of the Protection and Inclusion of Displaced Persons from Ukraine»)⁷⁰, яка передбачала надання всебічної підтримки переміщеним особам з України, зокрема, доступ до закладів охорони здоров'я, освіти, доступ до державного та приватного житла, інтеграцію на ринок праці тощо.

⁶⁸ Україна та Румунія розвиватимуть медичне партнерство та співпрацю у фармацевтичній сфері – результати спільного засідання урядів країн. 18.10.2023. URL: <https://moz.gov.ua/uk/ukraina-ta-rumunija-rozvivatimut-medichne-partnerstvo-ta-spiivpracu-u-farmaceutichnij-sferi-%E2%80%93-rezultati-spilnogo-zasidannja-urjadiv-krajin>

⁶⁹ Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Румунією. 11.07.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spiivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-92117>

⁷⁰ 483 Romania: Government Emergency Ordinance No. 100 of 2022 regarding the Approval and Implementation of the National Plan of Measures regarding the Protection and Inclusion of Displaced Persons from Ukraine, Beneficiaries of Temporary Protection in Romania. 29.06.2022. UNHCR The UN Refugee Agency. URL: <https://www.refworld.org/legal/decrees/natlegbod/2022/en/147488>

2. Надзвичайна постанова уряду Румунії від 20 березня 2025 р. про внесення змін до постанови № 96/2024 щодо підтримки іноземних громадян та осіб без громадянства, які перебувають у вразливому становищі та походять із зони збройного конфлікту в Україні⁷¹ (відповідно до постанови, продовжено гуманітарну (фінансову) підтримку іноземним громадянам до 31 грудня 2025 р., соціальну допомогу, розміщення в спеціально визначених місцях для вимушено-переміщених осіб).

Як бачимо, інституційна база гуманітарної допомоги України від Румунії – це багаторівнева система, в якій активно співпрацюють державні органи, місцева влада, громадський сектор та міжнародні партнери, які координують та реалізують комплекс заходів підтримки вимушено-переміщених осіб з України та постраждалих. Головними пріоритетами у цьому напрямку є надання грошової допомоги, житла, медичних, соціальних та освітніх послуг. Як бачимо, співпраця пройшла від правового оформлення та створення координаційних механізмів до масштабної реалізації спільних проєктів з соціальної та медичної допомоги тощо.

Таким чином, гуманітарні контакти між Україною та Румунією мають багатовікову історію, що сформована спільним історичним минулим, географічною близькістю, міжетнічною співпрацею, культурно-освітніми контактами, церковно-релігійними зв'язками, євроінтеграційними прагненнями. Саме ці чинники стали підґрунтям для розвитку сучасного гуманітарного співробітництва у сфері освіти та науки, культури, захисту прав меншин, гуманітарної допомоги тощо. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України у лютому 2022 р. обумовило перехід від стабільних двосторонніх програм та проєктів до системи гуманітарної взаємодії, що враховує кризові виклики. Гуманітарні контакти України та Румунії вийшли за межі співпраці у культурній та освітній сфері, стали частиною системи безпеки та підтримки населення.

Водночас, важливе значення для ефективного співробітництва у гуманітарній сфері між країнами мали канали налагодження такої співпраці (МЗС, міністерства, міжурядові комісії тощо), що дозволяє оперативно вирішувати питання на політичному рівні, а доступ до європейських фінансових інструментів (через участь у програмах Erasmus+, Capacity Building) передбачає фінансове забезпечення та робить двосторонню співпрацю практичною і дієвою.

⁷¹ ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ nr. 15 din 20 martie 2025 pentru modificarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 96/2024 privind acordarea de sprijin și asistență umanitară de către statul român cetățenilor străini sau apatrizilor aflați în situații deosebite, proveniți din zona conflictului armat din Ucraina. *Portal Legislativ*. 20.03.2025. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/295710>